

MAYER ERZSÉBET

A fogolylét rácsai

MAYER ERZSÉBET (1951) Budapest

I. A SZEREPLŐK BEMUTATÁSA

Mayer Erzsébet-Mária 1928-ban született egy virágzó magyarországi sváb faluban. Élete biztos és nyugodt kerékvágásban zajlott. A szülei elejtett megjegyzéseiből tudta, hogy a németek aránya az első világháború után ugyan jelentősen megcsappan Magyarországon, de ők továbbra is németül beszéltek otthon, németül imádkoztak, németül énekelték egyházi és ünnepi dalaikat. Semmiféle gondot nem jelentett számukra, hogy az iskolában és az utcán az ország nyelvét használták. Szülei őstermelők voltak, öt holdon gazdálkodtak példászerűen. Annyi mindenhez értettek, többek között a növényápoláshoz, a vetésforgóhoz, az állattenyésztés legfejlettebb módszereihez. Gyümölcsöskertjeik telve voltak egészséges gyümölcsökkel, szőlőiket gondosan művelték, kiválóan értettek a borászathoz, az erdőműveléshez. Gazdaságaikban együtt haladtak a korszerű technikai lehetőségekkel. Az egész falu, beleértve az ő házukat, portájukat is, a jólétről, rendszeretetről, tisztaságról tanúskodott.

Mindezek alapján Erzsébet-Mária élete felhőtlennek és teljesnek tűnt. Míg nem harmadikos elemista korában Rebeka barátnője félrevonta, és azt suttogta a fülébe, hogy rossz idők jönnek rájuk, s hogy gyorsan kiköltöznek az USA-ba. Erzsébet-Mária nem tudta, ki a „rájuk”, s azt meg különösen nem, hogy hogyan lehet csak úgy, ukkmukkfukk átkelni az óceánon. De hamarosan kiderült.

A harmincas évek közepe táján a falun úrrá lett valamiféle belső elbizonytalanodás, amihez hamarosan egy még erősebb, külső is társult. 1938 vége felé a Volksbund legálisan működni kezdett Magyarországon. Az addigi békés együttélést megzavarták a német fölényt és elsőbbséget hangsúlyozó törekvések. És akkor még nem számoltak azzal, hogy mit jelentenek majd számukra a második világháború válságévei, azzal pedig különösen nem, hogy a magyar népi demokrácia megkezdje a németek kitelepítését: az ún. keletre hurcolást (Verschleppung) és a nyugat felé történő kényszerkitelepítést (Vertreibung). Erzsébet-Mária és családja maradt, aminek szintén meglett az ára. 1949 őszén Erzsébet-Mária mint a falusi iskola tanítója felírta a táblára cirill betűkkel: мама дома... és ezzel a történelem fogságába zuhant. Álmaiban gyakran egy hóléggömbön lebegett Berlin fölött, de ilyenkor reggel csupa lúcsok volt a teste.

Liz Mayer 1948-ban született Berlinben. Nehéz, háborús emlékektől terhelt időben. Egyéves születésnapján az újonnan létrejött NDK-ban és annak kijelölt Kelet-Berlin fővárosában találta magát szüleivel együtt. Ennek a kétosztottságnak a következményeivel nem számoltak akkor. A tisztábban látók és a merészebbek még idejében – több mint kétmillióan – áttelepültek az NSZK-ba. 1961-ben viszont volt alkalmuk megérezni a történelmi valóság súlyát: szögesdrótot húztak Berlin keleti és nyugati része közé, ami hamarosan

A Kortárs folyóirat novellapályázatának nyertes írásait januári számunkban közzeltük. Most két további díjat nem nyert, de közlésre érdemes pályamunkát ajánlunk olvasóink figyelmébe.

betonfal formát öltött, majd olyan kifinomult módszerekkel fejlesztették a fal védelmi rendszerét, hogy a szökés szinte teljesen lehetetlenné vált. Ezt a demokratikus kreálmányt a keletnémetek hivatalosan Antifaschistischer Schutzwallnak hívták; a nyugatiak óvatosabban Die Berliner Mauernek.

Lizék lakása közel esett a nagy falhoz. Amikor ránéztek, a szülők mély, apatikus csendbe burkolóztak, de csak néhány másodpercre, nehogy valakinek feltűnjön ez az államellenes arc. Akkoriban ugyanis az egész NDK el volt foglalva a haladás és a fejlődés kényszerképzetével. Építették a szép, új világot az elégedettség boldog tudatával. Sőt, amikor kiderült, hogy milyen keresettek a szocialista táborban az NDK-s háztartási gépek, minden kétség nélkül meggyőzték magukat, hogy az NDK a világ legfejlettebb országa. Mélyen hitték – hiszen Hruscsov mondta –, hogy meg fogják élni a kommunizmus győzelmét, ami egyrészt azt jelenti, hogy a megélhetésükről, beleértve a lakást és az ellátást, az állam fog gondoskodni, másrészt azt, hogy a kapzsi, kizsákmányoló Nyugatot végképp legyőzik. Példaképük az istenekkel szembeszegülő Prométheusz volt, majd Gagarin, aki – úgy tudták – elsőként hódította meg a kozmoszt. Később lehetett példának tekinteni a Beatleseket is, csupán csak azért, mert liverpooli munkásgyerekek voltak.

Liz már egyetemre járt, amikor csoporttársa, Greta a fülébe súgta, hogy Prágába megy, s ha történne vele valami, Liz értesítse a szüleit. Ő ebből semmit sem értett, közben viszont kiderült, hogy beköszöntött a Prágai Tavasz. Miközben az NDK úgy tett, mintha a Prágai Tavasz langy szellőjének még csak egy fuvallata sem érintette volna meg az országot, az egyetemi órákon a padokban több hézag is tátongott. Amikor a tévé mutatta, hogy a Varsói Szerződés csapatai 460 000 katonával és 7000 harckocsival megszállták Csehszlovákiát, akkor otthon sírva fakadtak mindannyian, ugyan fogalmuk sem volt, mi a csudát akarnak a csehszlovákok, hogy mik azok a gazdasági reformok, s hogy miféle társadalmi és politikai szabadságról beszélnek, de azt tudták, nagy történelmi pillanatok tanúi. Liz ennek hatására tanulási módszert váltott, elkezdett utazni a szocialista országokba. Különösen Magyarország tett rá nagy hatást, ott úgy pezsgett az élet, és olyan váratlan találkozásokot élt át, amiről álmodni sem merészelt. Amikor először érkezett a Balaton-partra, és meglátta a sok NSZK!, Atyám, NSZK!!! rendszámú elegáns autót, beleborzongott, s kezdte érteni a német egység lényegét.

Elżbieta Mayersky 1978-ban született Gdańskban, a lengyelek gyönyörű balti-tengerparti városában. Szülei gyakran bevitték a belvárosba, ahol visszafogottan beszéltek arról, hogy ezt mind a németek építették, s hogy a várost akkor Danzignak nevezték. Meg arról is beszéltek, hogy a németek szinte teljesen eltűntek a városból, s ilyenkor valami kegyetlen kitelepítéset emlegettek. Elżbieta mindezek ellenére lengyelként nőtt fel, már csak azért is, mert élete a lengyel események szerint alakult. Szülei emlékezete szerint az első lengyel szó, amit oly élvezettel gajdolt, a lengyel pápa, Wojtyła neve volt. A családi legenda nincs híján a történelmi tényeknek. 1978 októberében Karol Wojtyła krakkói érseket a Vatikán pápává választotta. A lakosságban örömet, a pártban félelmet keltett, ráadásul '79-ben hazalátogatott. Egy szocialista országba, a pápa! És megcsókolta a földet, a lengyel anyaföldet! És így imádkozott: „Így kiáltok én, a lengyel föld fia, én, II. János Pál pápa, így kiáltok veletek együtt: Szálljon le ránk a Te lelked! Szálljon le ránk a Te lelked! És újítsa meg a földet! Ezt a Földet!” Ezekről a szavaktól a szülők is lengyelekké váltak, és várták a lengyel föld megújulását. Nem vártott sokat magára. 1980-ban Elżbieta – immár kétévesen – egészen tisztán ejtett ki még egy lengyel szót, a Solidarność-ét, ami ráadásul 1980 augusztusában az ő szülővárosában született, a Gdański Lenin Hajógyárban. Tisztán emlékszik a tömegmozgalom izgalommal átítatott remény-

teli napjaira, mígnem 1981. december 13-án sötétség borult az országra, és katonai ellenőrzés alá vonták az ország egész életét. A legszörnyűbb az volt számukra, hogy a lengyelek szállták meg Lengyelországot, tankokkal, katonákkal és... megkezdődött az internálás és a tisztogatás. Úgy tűnt, a fennálló rendszert semmi sem döntheti meg. De a történelem kerekét nem a szocialista párt forgatta.

II. KIRÁNDULÁS BERLINBE 2016 JÚNIUSÁBAN

Erzsébet-Mária élete az ún. rendszerváltás huszonhat évében szinte mit sem változott, csendesen élt a dunántúli sváb faluban. Művelte kertjét, és állandóan az unokái fogadására készülődött. 88. születésnapja alkalmából a kedvenc negyvenéves unokája megkérdezte, van-e teljesítetlen vágya, mert akkor ezt ő teljesítené. Nem kis meglepetésére Erzsébet-Mária azt mondta, vigye el Berlinbe, mert nem akar meghalni anélkül, hogy az újraegyesített, falmentes Berlint ne lássa.

Liz végezte mindennapi munkáját Berlinben a tanárképző főiskolán. Úgy adódott, hogy vidéki tanító barátnője felhívta, és segítséget kért tőle. Szeretné, ha Liz vele tartana a Berlinbe tervezett fakultatív városnézésen, mindössze kilenc gyereket vinne.

Elzbieta szülei 40. házassági évfordulójára befizetett számukra egy közös berlini útra.

Kedd délután Erzsébet-Mária az unokájával, Liz a barátnőjével és annak kilenc tanítványával, Elzbieta a szüleivel a belvárosban sétáltak, amikor meglátták a Die Welt turistalátványosságként szolgáló léghajóját. Szerencséjükre csak egy ötven körüli férfi készülődött a felszállásra két nagyra nőtt fiával. Így a városi séta megkoronázásaként mindannyian beszálltak a léghajóba... és várták a csodát, az álom megvalósulását. Aztán történt valami váratlan, épp hogy felemelkedtek, hirtelen erős szél támadt, olyannyira, hogy a vezetője nem tudta irányítani a ballont. Ezt mind megérezték.

Erzsébet-Mária volt a legbátrabb és a legfegyelmesebb, miközben erősen kapaszkodott, ránézett unokájára, s azt mondta, nem lesz semmi baj.

Liz észrevette, hogy tanító barátnője elsápadt, és karjaival igyekezett összefogni diákjait. – Nem élem túl, ha bármelyiknek is baja esne – mondta visszafojtott hangon, aztán sokkos állapotban a padlóra esett.

Elzbieta annyira féltette a szüleit, hogy semmit sem fogott fel a történetekből. A szülők fogták egymás kezét, majd az anya azt suttogta férje fülébe: – Mi ezt is túléljük! – És még erősebben kapaszkodtak egymásba.

Az idegen férfi hirtelen a nagyobb fiához fordult, és magyarul arra intette, hogy egyenesen vegyen levegőt, a másik fiának ugyanezeket az intelmeket németül mondta. De közben a ballon vezetője erélyes hangon a padlóra ültette őket. A berlini tűzoltóság segítségével végül mégiscsak földet értek. S ami szinte csodaszámba ment, senki nem sérült meg. A sajtóból tudták meg, hogy „hús ember esett foglyul egy turisztikai ballonon, amit az erős szél dobált hús percig Berlinben”.

III. HAZAFELE

Erzsébet-Mária ritkán emlegette a berlini útját, úgy folytatta életét, mintha semmi rendkívüli nem történt volna vele az út során. Pedig a ballonkaland mellett átélt egy titokzatos incidenst is: már kifelé haladtak Berlinből, amikor váratlanul megállították őket, fekete ruhába öltözött, felfegyverzett katonák

rohantak a közeli moziba, és lövések is hallatszottak. Páni félelem uralkodott a környéken... de gyorsan továbbindulhattak... és meg sem álltak hazáig.

Liz átélte barátnője páni félelmét, és végig vele maradt, amíg felszáll a gyerekekkel a vonatra, és biztatóan integetett nekik. Megígérték egymásnak, hogy megérkezvén azonnal felhívják egymást. Liz fáradtan, de mégis nyugodtan ült be az autójába, és hazafelé hajtott. Alig ment néhány métert, amikor váratlanul megállították, és azt látta, hogy fekete ruhába öltözött, felfegyverzett katonák rohannak a közeli moziba, és lövések is hallatszottak. Páni félelem uralkodott a környéken... de gyorsan továbbindulhatott... és megállás nélkül hajtott hazáig.

Elżbietának szerencséje volt, a repülőtérré rendben kiértek, és felszálltak gdanski gépre. Nagyon vágytak hazaérni. Az egyik utas váratlanul felüvöltött: „a kisfiam, merénylet, vigyének vissza azonnal!!!” A légikisasszonyok gyorsan elhallgattatták, adtak neki valami gyors nyugtatót, és senki nem mérészt a történekről beszélni.

IV. A LEGENDA ODA... ÚJRA OTTHON

Erzsébet-Mária a legkisebb unokáját várta, aki némi zavartsággal meg is érkezett, s különös kívánsággal állt elő, nézzék már együtt az osztrák–magyar meccset. A tévében különös jeleneteket láttak, rengeteg magyar hömpölygött Marseille utcáin. Meneteltek, rigmusokat mondtak, énekeltek, és valami különös remény hajtotta őket a stadionba. Az unoka pirosra gyömöszölte tenyerét, a nagyira is ráragadt valami különös izgalom. És amikor győztek a magyarok (GYŐZTEK!), és amikor a magyar csapat a szurkolókkal együtt elénekelte a *Himnusz*t, kicsordult a könnye, s azt mondta: „Itthon vagyok, kisfiam!”

Liz tele volt feszültséggel, nem ment a munka, pedig íróasztalán ott álltak a javításra váró szemináriumi dolgozatok. Csak húzta-halasztotta, de ahogy odébb tolta a papírkupacot, a szeme megakadt az egyik borítólapon: *A repülés szemantikája*. Aztán átfutotta a fejezetcímeket: *Ikarus szabadulási kísérlete*, *Mohamed kedvenc lovával az égben*, *Gagarin az űrben*, *Münchhausen báró kalandjai*, *a Hindenburg utolsó amerikai repülése 1937-ben*, aztán *Wim Wenders 1987-es filmje*, *a Berlin fölött az ég*. Te jó ég! Sok, nagyon sok az infó... méltatlankodott. Hogy a csudába lehet összeszerkeszteni ekkora ismeretanyagot, és végül is milyen értelmet lehet ennek az egésznek adni? Az összefoglalás részhez lapozott. Ikarosz a tengerbe zuhant, Gagarint harmincnégy évesen a halálba repítették, Mohamed csupán egy napot töltött a magasságban, hogy Mózes és Jézussal megbeszélje a teendőket. Münchhausen összevissza lódít a teret, időt, fizikát érvénytelenítő szövegeiben, *a Berlin fölött az ég* angyal hőse pedig alászáll a véges emberi életbe... De hát akkor mi a csodáról van itt szó, türelmetlenkedett Liz. A szárnyalás, a felemelkedés igényéről és fegyelméről – olvasta az összefoglaló sorokat. A szárnyalásról mint szellemi és lelki igényről. És végül, hogy felemelkedni csak a szeretet szárnyával lehetséges.

Elżbieta szülei nem emlegették a berlini utat, viszont el voltak ragadtatva a Berlinben beszerzett Günther Grass-könyvektől. Az anya a *Bádogdobot* olvasta, az apa pedig a *Ráklépe*st. Micsoda elégtételt kaptak a könyvekből, micsoda örömet, hogy akadt valaki a nagyvilágban, aki hangot adott az ő életüknek, az ő történelmüknek és az ő életérzésüknek. Egyik este az apa harsányan felnevetett, aztán zavartan hirtelen elhallgatott. A családtagok kérlelték, árulná már el, mit olvasott. Az apa hártott, azt mondta, olyan obszcén mondatra bukkant, amit nem mer szájára venni. De amikor a családtagok a könyv fölé hajoltak, ujjával rámutatott a megfelelő sorra: „A történelem... egy eldugult klozet. Folyton lehúzzuk, mégis visszajön a szar.”